

JOSEPH JAY DEISS: *Herculaneum. A City Returns to the Sun*. London, Souvenir Press, 1968. xv + 174 s. Ill. 35 sh.

Der findes mange bøger om Pompeii og Herculaneum beregnet for den dannede almenhed. At skrive for dette imaginære publikum synes betydelig vanskeligere end at nå månen! Man må forvente af lægfolk, at de ikke blot ønsker en livfuld skildring og pæne billeder, men også gerne vil have virkelig besked. Når man recenserer denne i øvrigt udmærkede bog, forekommer det rimeligt at fremdrage et par irriterende detaljer, der gør den besværlig, for ikke at sige umulig at benytte, hvis man vil forberede et besøg i den berømte ruinstad. Man finder en udmærket grundplan af den udgravede zone, men forfatteren – eller forlaget – har omhyggeligt ladet udradere de enkelte huses numre, som genfindes f.eks. på det identiske oversigtskort i den udmærkede italienske guide af A. Maiuri. Heller ikke i teksten giver forfatteren de enkelte huses numre. Det er således ganske umuligt at finde det beskrevne hus såvel på planen som i selve byen. Da der i øvrigt kun bringes ganske få grundplaner i forbindelse med teksten, kan man slet ikke danne sig noget indtryk af de enkelte huses størrelse, rumfordeling eller bebyggelse. Dette er en fatal mangel, som gør bogen ubrugelig som udgangspunkt for et nøjere studium, medmindre brugeren selv vil gøre sig den ulejlighed at jævnføre forfatterens beskrivelse med den italienske guides eksakte plan og referencer.

Dette må så meget mere beklages som bogen i øvrigt indeholder mange nyttige oplysninger, ikke mindst af lærdomshistorisk art om de skandaløse udgravninger og kunstplyndringer af f. eks. teatret og Pisonernes villa. En enkelt lapsus bør vist rettes. Oldtiden kendte næppe ris som daglig ernæring, og planten dyrkedes vist ikke i Norditalien, således som forfatteren hævder det.

Værdifuldt er det, at der er tilføjet en kort bibliografi, hvor læseren kan finde yderligere oplysninger. Oftest publiceres forskningsresultaterne i lokale tidskrifter, som det kan være vanskeligt at finde uden præcis henvisning. Bogen må i det hele siges at give et ajourført billede af den forunderligt velbevarede oldtidsstad, men nægtes kan det ikke, at man af og til kan ærgre sig over, at teksten ikke er væsentlig bedre og præcisere. Bogen om Herculaneum er endnu ikke skrevet.

JENS ERIK SKYDSGAARD

FERGUS MILLAR with D. Berciu, Richard N. Frye, Georg Kossack and Tamara Talbot Rice: *The Roman Empire and its Neighbours*. The Weidenfeld and Nicolson Universal History 8. London, 1967. xii + 362 s., 3 kort, 39 placher. 55 sh.

Den verdenshistorie, som Fischer Bücherei i Frankfurt a. M. er i færd med at udsende i 35 billigbøger, fremkommer nu ogsaa i engelsk udgave fra forlaget Weidenfeld & Nicolson. Udstyret og dermed prisen er højt hævet over den tyske udgaves, men ellers synes der at være tale om et fælles projekt.

Bind 8, der er redigeret og for størstedelens vedkommende skrevet af den engelske historiker Fergus Millar, dækker perioden fra Augustus' død i 14 e. K. til Diokletians tiltrædelse i 284. Denne ældre romerske kejsertid faar ofte en sted-

moderlig behandling i større historiske værker og staar sikkert for mange som et lidt kedsommeligt vedhæng til de mere farverige republikanske og augustæiske tidsaldrer eller en slags stilstand før de stormfulde omvæltninger, der fandt sted i det fjerde og femte aarhundrede. Fergus Millar, der har arbejdet grundigt med perioden bl. a. i forbindelse med sin fortjenstfulde monografi *A Study of Cassius Dio* (Oxford 1964), opfatter den imidlertid som mere dynamisk. Hans fremstilling samler sig om »den proces, hvorved et hedensk rige, regeret fra Rom, uden brud paa den historiske kontinuitet udviklede sig til et kristent rige, regeret fra Konstantinopel«, og det er hans hovedtese, »at de grundlæggende sociale og administrative ændringer, som muliggjorde dette, havde fundet sted før udgangen af det tredje aarhundrede« (s. xii). Processen forløber paa tre planer: dels vikler selve kejserdømmet sig ud af de republikanske institutioner og traditioner, som Augustus havde fundet for godt at iklæde det, og opbygger nye og rigsomfattende, dels flytter rigets tyngdepunkt sig i flere henseender fra Italien til den græske rigshalvdel, og endelig vokser den kristne kirke med sin selvstændige organisation og sine egne traditioner. Forfatterens skildring af udviklingen følger en gennemført analytisk disposition; efter en indledning, hvor temaerne anslaaes, følger hovedkapitler om Rom og senatet, kejsermagten og de skiftende dynastier, regering og administration, forholdet mellem stat og undersaatte koncentreret om byerne, om hær og grænser, de enkelte rigsdele og, som en afsluttende syntese, om det tredje aarhundredes krise. Faren ved en saadan disposition af stoffet er erfaringsmæssigt, at forfatteren forfalder til abstraktioner og upræcise sædeskildringer, men Millars fremstillingsform er forbilledlig konkret, og læseren lades intet øjeblik i tvivl om, at det er virkelige, oftest navngivne mennesker og steder, der tales om, ligesom der ogsaa – efter mulighederne i et værk af denne karakter – er gennemført en bred dokumentation, som yderligere støttes af de glimrende udvalgte, delvis utraditionelle illustrationer. Ogsaa kronologien er stadig fastholdt, men det havde dog nok været en yderligere hjælp, hvis bindet havde indeholdt en egentlig aarstalsliste.

Efter Millars hovedafsnit følger i overensstemmelse med hele værkets plan nogle korte, supplerende kapitler om de nærorientalske og europæiske grænsfolk og -kulturer. Professor Frye fra Harvard skriver om Partherriket og den sassanidiske omvæltning i Persien, den rumænske arkæolog Berciu om dakerne før Trajans erobring og Mrs. Talbot Rice om de sydøsteuropæiske nomader. Endelig giver professor Kossack fra Kiel en klar og koncentreret oversigt over germanernes historie og kultur indtil folkevandringernes begyndelse i det tredje aarhundrede. Alle bidragene medvirker til at gøre bogen til den bedste mig bekendt foreliggende indføring i denne afgørende periode af Roms historie.

TORBEN DAMSHOLT

G. L. KEYES: *Christian Faith and the Interpretation of History. A Study of St. Augustine's Philosophy of History.* Lincoln, University of Nebraska Press, 1966. xi + 206 s. \$ 5,95.

At Augustin er en af de største skikkelser i europæisk aandshistorie, er en saa almindelig kendt sandhed, at den sjældent efterprøves. Siden hans død i det